

Л.М. Калинська,
Н.І. Левчук,
О.І. Ковзун

Рівень експресії чинника транскрипції c-fos у надниркових залозах щурів за умов гальмування активності ангіотензинперетворюючого ферменту в структурах гіпоталамо-гіпофізарно-адренокортикальної системи

ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка НАМН України»

Резюме. Мета роботи — дослідити вплив інгібітору ангіотензинперетворюючого ферменту (АПФ) периндоприлу на експресію чинника транскрипції c-fos у надниркових залозах щурів. **Методи.** Визначення рівня експресії ядерного чинника транскрипції c-fos у тканині надниркових залоз щурів проводили за допомогою вестерн-блотинг аналізу. Активність АПФ у гіпоталамусі, гіпофізі та надниркових залозах щурів визначали за допомогою флуориметричного методу. **Результати.** Одноразове введення інгібітору АПФ периндоприлу інтактним щурам призводило до зниження активності АПФ у центрах регуляції гіпоталамо-гіпофізарно-адренокортикальної системи (ГГАС) — гіпоталамусі, аденогіпофізі та надниркових залозах, а також у плазмі крові тварин. У надниркових залозах щурів за умов введення периндоприлу виявлено підвищення рівня транскрипційного чинника c-fos. Обговорюється можлива участь транскрипційного чинника c-fos у стероїдогенних ефектах ангіотензину II та АПФ. **Висновок.** Одноразове введення інтактним щурам інгібітору АПФ периндо-

* Адреса для листування (Correspondence): ДУ «Інститут ендокринології та обміну речовин ім. В.П. Комісаренка НАМН України», вул. Вишгородська, 69, м. Київ, 04114, Україна. E-mail: vsloga@mail.ru

прилу в дозі 5 мг/кг, яке супроводжується зниженням активності АПФ у центрах регуляції ГАС (гіпоталамусі, аденогіпофізі та надниркових залозах тварин) і циркулюючого в крові ферменту, призводить до підвищення рівня транскрипційного чинника *c-fos* у надниркових залозах тварин.

Ключові слова: чинник транскрипції *c-fos*, ангіотензинперетворюючий фермент (АПФ), інгібітори АПФ, структури гіпоталамо-гіпофізарно-адренкортикальної системи.

Дослідження одного з основних регуляторів функції надниркових залоз ангіотензину II свідчать про суттєве розширення поглядів на функціонування ренін-ангіотензинової системи (РАС), наявність і значущість локальних систем та альтернативної РАС [1, 2]. Відомо, що патофізіологічна роль гіперактивності РАС не обмежується її гіпертензивною дією та включає проліферативний, протромбогенний, атерогенний і прооксидативний ефекти. У проблемі фармакологічної корекції станів, пов'язаних із гіперактивністю РАС, значна увага як у теоретичному, так і в практичному аспектах приділяється ефективності одного з основних класів препаратів — інгібіторів ангіотензинперетворюючого ферменту (АПФ) [3]. Участь ангіотензину II в регуляції функцій надниркових залоз визначається його локалізацією (в кірковій речовині надниркових залоз, ядрах гіпоталамуса, структурах гіпофіза, ендотелії судин) і забезпечується різними сигнальними каскадами, що взаємодіють між собою [4]. Наразі продовжуються дослідження участі різних месенджерних систем (протеїнкінази С, MAP-кіназного каскаду, транскрипційних чинників *c-fos*, *c-jun* тощо) в стероїдогенних і мітогенних ефектах ангіотензину II й АПФ.

Мета роботи — дослідити вплив інгібітору АПФ периндоприлу на рівень експресії чинника транскрипції *c-fos* у надниркових залозах щурів.

Матеріали та методи

Досліди проводили на щурах-самцях лінії Вістар із масою тіла 230-270 г. В експериментах використовували периндоприл — інгібітор АПФ третьої генерації, який найширше застосовується в клінічній практиці. Периндоприл відрізняється високою ліпофільністю, що за-

безпечує можливість проникнення інгібітору в тканини та дії на тканинні РАС [3].

Периндоприл вводили *per os* інтактним щурам одноразово в дозі 5 мг/кг. Тварин декапітували під етаміналовим наркозом (4 мг/100 г) через 4 години після введення периндоприлу. Перед початком досліджень було отримано дозвіл від комісії Інституту з питань біоетики. Дослідження проводили з дотриманням вимог Європейської конвенції із захисту хребетних тварин, яких використовують для експериментальних та інших наукових цілей.

Після декапітації щурів шматочки тканини певної ваги надниркових залоз гомогенізували у 3 об'ємах лізис-буферу (Sigma, США). Гомогенати центрифугували за 24100 g 10 хв; надосадові фракції зберігали до використання за температури -60°C . Визначення рівня експресії ядерного чинника транскрипції *c-fos* у тканині надниркових залоз проводили за допомогою методу вестерн-блотингу з використанням моноклональних антитіл [5]. Кількість білка в лізатах визначали за методом Bradford [6]. Однакову кількість лізату наносили на нітроцелюлозну мембрану, яку блокували буфером, що містив 20 мМ трис-НСl, 137 мМ натрію хлориду, 0,1% Твін-20 (рН 7,6) і 5% знежиреного сухого молока для неспецифічного зв'язування білків. Після цього нітроцелюлозну мембрану тричі промивали по 5 хв буфером PBS-T та інкубували з первинними антитілами до *c-fos* (Santa Cruz Biotechnology, США) впродовж ночі за температури 4°C .

Після триразового відмивання нітроцелюлозної мембрани PBS-T буфером від залишків первинних антитіл проводили інкубацію з вторинними антитілами (анти-кролячі IgG, кон'юговані з пероксидазою, Sigma, США) протягом 1 години за кімнатної температури та знову тричі промивали блокуючим буфером. Комплекси білків з антитілами візуалізували

Оригінальні дослідження

за допомогою реагенту ECL (Amersham Life Science, Велика Британія). Після денситометричного визначення інтенсивності засвічення плівки Huperfilm ECL результати обробляли за допомогою програми GelPro Analyzer v.4.0.

Активність АПФ у мембранній фракції гіпоталамуса та в гомогенатах аденогіпофіза й надниркових залоз визначали за допомогою флуориметричного методу [7], використовуючи як субстрат Benzoyl-Gly-His-Leu (Sigma, США). Активність ферменту виражали в нмоль His-Leu, який відщепився за 1 хв інкубації? в розрахунку на 1 мг білка. Активність АПФ у плазмі крові визначали за методом [8]. Вміст білка визначали за Лоурі [9]. Результати досліджень опрацьовували статистично, використовуючи t-критерій Стьюдента та U-критерій Вілкоксона – Манна – Уїтні. Вірогідними вважали результати за $p \leq 0,05$.

Результати та їх обговорення

Отримані результати продемонстрували, що введення периндоприлу інтактним щурам у дозі 5 мг/кг призводить до вірогідного зниження активності АПФ в аденогіпофізі та надниркових залозах через 4 години після одноразової ін'єкції препарату. Активність ферменту в гіпоталамусі щурів після одноразового введення інгібітору АПФ мала тенденцію до зниження (табл.).

У плазмі крові щурів активність АПФ також знижувалася з $7,38 \pm 0,84$ нмоль гіс-лей / (хв · мг білка) в контролі до $4,90 \pm 0,36$ нмоль гіс-лей / (хв · мг білка) після введення периндоприлу ($p < 0,05$). Отже, зниження активності АПФ у структурах ГГАС інтегрально посилюється зниженням активності циркулюючого плазматичного АПФ, оскільки відома здатність

Таблиця. Активність АПФ у структурах ГГАС після одноразового введення периндоприлу (нмоль гіс-лей / (хв · мг білка), $M \pm m$, $n=4$)

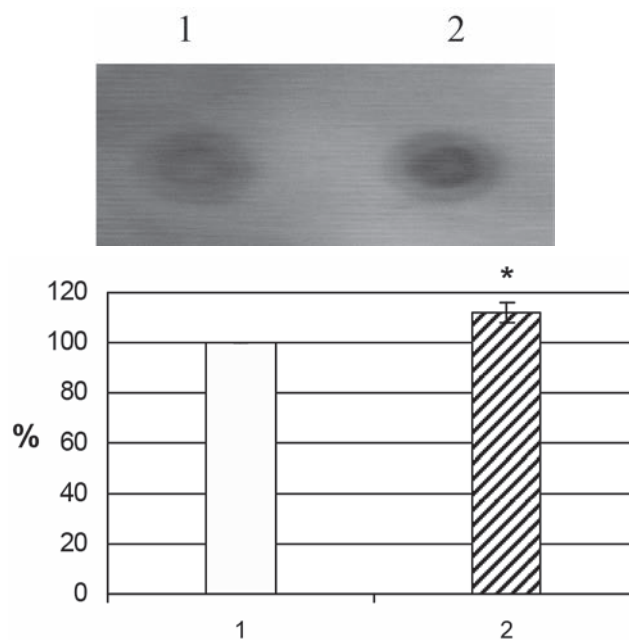
Об'єкт дослідження	Контроль	Периндоприл
Гіпоталамус	$0,277 \pm 0,009$	$0,250 \pm 0,009$ $0,1 > p < 0,05$
Аденогіпофіз	$0,790 \pm 0,006$	$0,567 \pm 0,057$ $p < 0,01$
Надниркові залози	$0,257 \pm 0,010$	$0,226 \pm 0,004$ $p < 0,05$

Примітка: p — вірогідність різниці з показником контрольних тварин за t-критерієм Стьюдента.

циркулюючого ангіотензину II діяти на AT_1 -рецептори, локалізовані в надниркових залозах і структурах головного мозку, зокрема гіпоталамусі, гіпофізі та стовбурі мозку.

Результати досліджень рівня експресії ядерних транскрипційних чинників показали, що зниження активності АПФ у центрах регуляції ГГАС (гіпоталамусі, аденогіпофізі та надниркових залозах) у циркулюючого в крові ферменту після введення інгібітору АПФ периндоприлу супроводжується підвищенням рівня експресії транскрипційного чинника c-fos у надниркових залозах щурів (рис.). Це свідчить на користь участі ядерного транскрипційного чинника c-fos в опосередкуванні ефектів АПФ та ангіотензину II в адренкортикальній тканині.

Останніми роками в літературі тривають дискусії відносно того, чи пов'язано антигіпертензивний і кардіотропний ефекти інгібіторів АПФ із пригніченням інших механізмів дії ангіотензину II й АПФ — проліферативною, проапоптичною, протромбогенною та прооксидантною активністю. Важливо, що ренін-ангіотензинову систему, локалізовану в центрах регуляції ГГАС — структурах гіпоталамуса та аденогіпофіза, відносять до нейро-

Рис. Вплив одноразового введення інгібітору АПФ периндоприлу на рівень експресії чинника транскрипції c-fos у надниркових залозах щурів ($M \pm m$; $n=3$): А — сканограма результатів вестерн-блотинг аналізу (один типовий дослід із трьох), Б — усереднені результати дослідження; 1 — контроль, 2 — периндоприл; * — вірогідна різниця з контролем за критерієм Вілкоксона – Манна – Уїтні ($p < 0,05$).

гуморальних систем, яким притаманна кортикотропін-релізінг активність, а основною функцією РАС надниркових залоз є регуляція біосинтезу альдостерону [10]. Причому активність центрів регуляції ГГАС – гіпоталамуса та аденогіпофіза – інтегрально визначається сукупністю сигналів: внутрішніх – дією інтрацеребральної РАС і зовнішніх – дією циркулюючого ангіотензину II на AT_1 -рецептори, локалізовані в певних зонах мозку [11].

Регуляцію ангіотензином II активності MAP-кіназ, експресії транскрипційних чинників *c-fos* і *c-jun* пов'язують головним чином із проліферативними процесами. Окрім цього, висловлюється думка про участь кіназ цього каскаду в регуляції біосинтезу глюко- та мінералокортикоїдів [10, 12, 13]. З огляду на це можна припустити, що транскрипційний чинник *c-fos* залучається до реалізації ефектів АПФ та ангіотензину II у центрах регуляції ГГАС і регуляцію стероїдогенезу після введення інгібіторів АПФ. Гальмування активності гіпофізарно-адrenокортикальної системи – зниженням рівня АКТГ і 11-ОКС у крові інтактних та адреналектомованих щурів на тлі зниження активності ангіотензинової системи (активності АПФ, рівня та рецепції ангіотензину II) у гіпоталамусі, аденогіпофізі, надниркових залозах і плазмі крові після введення інгібіторів АПФ – каптоприлу та еналаприлу встановлено нами раніше [14-17].

Отже, одним із важливих механізмів зниження стероїдогенного ефекту ангіотензину II за умов введення інгібіторів АПФ може бути регуляція транскрипційного чинника *c-fos* у надниркових залозах. У цілому вплив ангіотензину II на сигнальні шляхи, що залучають MAP-кіназу, експресію *c-fos* і *c-jun*, вимагають подальших досліджень, зокрема з моделюванням патології ГГАС.

Висновок

Одноразове введення інтактним щурам інгібітору АПФ периндоприлу в дозі 5 мг/кг, яке супроводжується зниженням активності АПФ у центрах регуляції ГГАС (гіпоталамусі, аденогіпофізі та надниркових залозах тварин) і циркулюючого в крові ферменту, призводить до підвищення рівня транскрипційного чинника *c-fos* у надниркових залозах тварин.

Список використаної літератури

1. Baron-Menguy C, Toutain B, Cousin M, Dumont O, Guihot A, Vessieres E, et al. Involvement of angiotensin II in the remodeling induced by a chronic decrease in blood flow in rat mesenteric resistance arteries. *Hypertens Res.* 2010;33:857-66.
2. Wang Y, Tikellis C, Thomas MC, Golledge J. Angiotensin converting enzyme 2 and atherosclerosis. *Atherosclerosis.* 2013;226:3-8.
3. Ceconi C, Fox KM, Remme WJ, Simoons ML, Bertrand M, Parrinello G, et al. ACE inhibition with perindopril and endothelial dysfunction. Results of a substudy of the EUROPA study: PERTINENT. *Cardiovasc Res.* 2007;73:237-46.
4. Тронько МД, Микоша ОС, Ковзун ОІ, Пушкар'єв ВМ. Регулятори функції кори надниркових залоз. Київ: ТОВ «Доктор – Медіа», 2009:244 с. (Tron'ko MD, Mykoshka OS, Kovzun OI, Pushkar'ev VM. Function regulators of the cortex of the adrenal glands. Kyiv: TOV «Doctor – Media», 2009: 244 p.)
5. Kurien BT, Scofield RH. Western blotting. *Methods.* – 2006;38:283-93.
6. Bradford MM. A rapid and sensitive method for the quantitation of microgram quantities of protein utilizing the principle of protein-dye binding. *Anal Biochem.* 1976 May 7;72:248-54.
7. Yang H, Neff N. Distribution and properties of angiotensin converting enzyme of rat brain. *J Neurochem.* 1972;19:2443-50.
8. Павлихніна ЛВ, Елисеєва ЮВ, Позднєєв ВФ, Орехович ВН. Определение активности карбоксикапепсина в сыворотке крови человека. *Вопр мед химии.* 1975;21(1):54-9. (Pavlikhina LV, Yeliseeva YuV, Pozdneev VF, Oryekhovich VN. Determination of the activity of carboxycathepsin in human blood serum. *Medical chemistry questions.* 1975;21(1):54-9).
9. Lowry OH, Rosebrough NJ, Lewis A, Farr AL. Protein measurement with the Folin phenol reagent. *J Biol Chem.* 1951;193(1):265-75.
10. Otis M, Gallo-Payet N. Role of MAPKs in angiotensin II-induced steroidogenesis in rat glomerulosa cells. *Mol Cell Endocrinol.* 2007;265-266:126-130.
11. Kang YM, Ma Y, Zheng JP, Elks C, Sriramula S, Yang ZM, et al. Brain nuclear factor-kappa B activation contributes to neurohumoral excitation in angiotensin II-induced hypertension. *Cardiovasc Res.* 2009;82:503-12.
12. Balla T, Varnai P, Tian Y, Smith RD. Signaling events activated by angiotensin II receptors: What goes before and after the calcium signals. *Endocrinol Res.* 1998; 24(3-4):335-44.
13. Vargas VE, Kaushal KM, Monau TR, Myers DA, Ducsay CA. Extracellular signal-regulated kinases (ERK1/2) signaling pathway plays a role in cortisol secretion in the long-term hypoxic ovine fetal adrenal near term. *Am J Physiol Regul Integr Comp Physiol.* 2013; 304:636-43.
14. Калинська ЛМ, Тронько МД, Кононенко ВЯ, Затовська ТВ. Зміни активності ренін-ангіотензинової системи мозку та функціонального стану гіпофізарно-надниркової системи щурів під впливом каптоприлу. *Фізіол. журнал.* 1992;38(1):3-8. (Kalyn's'ka LM, Tronko MD, Kononenko VYa., Zotov's'ka TV. Changes in brain renin-angiotensin system activity and functional status of pituitary-adrenal axis in rats under captopril influence. *Physiol Journal.* 1992;38(1):3-8).
15. Калинська ЛМ. Нейроендокринні функції енкефалінової, калікреїн-кінінової і ангіотензинової систем в умовах гіпер- та гіпокортицизму: автореф. дис. док. біол. наук. – Київ, 1997: 49 с. (Kalynska LM. Neuroendocrine functions of enkephalin, kallikrein-kinin and angiotensin systems in hyper- and hypocorticism: avtoref. dys. ... doct. biology sciences. Kyiv, 1997:49 p.)
16. Калинська ЛМ. Залучення ангіотензинперетворюючого ферменту у взаємодію регуляторів і модуляторів функції гіпоталамо-гіпофізарно-адrenокортикальної системи – ангіотензину II, іонів літію та N-ацетиланоламіну. *Клінічна та експериментальна патологія.* 2012;11(3). Ч. 1: 210. (Kalynska LM. Involvement of angiotensin-converting enzyme in the interaction of regulators and modulators of the hypothalamic-pituitary-adrenocortical system-angiotensin II, the lithium ions and acesitlanolamine. *Clin end experim pathologia.* 2012;11(3).Part 1:210).
17. Калинська ЛМ. Ангіотензинперетворюючий фермент, його роль у міжгормональних взаємодіях. *Ендокринологія.* 2014;19(4):299-300. (Kalyn's'ka L. Angiotensin-converting enzyme, its role in interhormonal interference. *Endokrynolohiya.* 2014;19(4):299-300).

(Надійшла до редакції 24.07.2017 р.)

Оригінальні дослідження

Уровень экспрессии фактора транскрипции c-fos в надпочечных железах крыс в условиях торможения активности ангиотензин-превращающего фермента в структурах гипоталамо-гипофизарно-аденокортикальной системы

Л.Н. Калинская, Н.И. Левчук, Е.И. Ковзун

ГУ «Институт эндокринологии и обмена веществ им. В.П. Комиссаренко НАМН Украины»

Резюме. Цель работы — исследовать влияние ингибитора ангиотензинпревращающего фермента (АПФ) периндоприла на экспрессию фактора транскрипции c-fos в надпочечных железах крыс.

Методы. Определение уровня экспрессии ядерного фактора транскрипции c-fos в ткани надпочечников проводили с помощью вестерн-блоттинг анализа. Активность АПФ в гипоталамусе, гипофизе и надпочечниках крыс определяли с помощью флюориметрического метода. **Результаты.** Однократное введение ингибитора АПФ периндоприла intactным крысам приводит к снижению активности АПФ в центрах регуляции гипоталамо-гипофизарно-аденокортикальной системы (ГГАС) — гипоталамусе, аденогипофизе и надпочечниках, а также в плазме крови животных. В надпочечниках крыс после введения периндоприла выявлено повышение уровня транскрипционного фактора c-fos. Обсуждается возможное участие транскрипционного фактора c-fos в стероидогенных эффектах ангиотензина II и АПФ. **Вывод.** Однократное введение intactным крысам ингибитора АПФ периндоприла в дозе 5 мг/кг, которое сопровождается снижением активности АПФ в центрах регуляции ГГАС (гипоталамусе, аденогипофизе и надпочечниках животных) и циркулирующего в крови фермента, приводит к повышению уровня транскрипционного фактора c-fos в надпочечниках крыс.

Ключевые слова: фактор транскрипции c-fos, ангиотензин-превращающий фермент (АПФ), ингибиторы АПФ, структуры гипоталамо-гипофизарно-аденокортикальной системы.

Expression level of transcription factor c-fos in rat adrenal glands under inhibition of angiotensin-converting enzyme activity in the structures of the hypothalamic-pituitary-adrenocortical system

L.M. Kalynska, N.I. Levchuk, O.I. Kovzun

SI «V.P. Komissarenko Institute of Endocrinology and Metabolism of Natl. Acad. Med. Sci. of Ukraine»

Abstract. Aim is to study the effect of angiotensin-converting enzyme (ACE) inhibitor perindopril on the expression of the transcription factor c-fos in rat adrenal glands. **Methods.** The expression level of nuclear transcription factor c-fos in rat adrenal tissue was determined by Western blot analysis. ACE activity in the hypothalamus, the pituitary and the adrenal glands of rats was determined by fluorimetric method. **Results.** Decrease in ACE activity in regulation centers of the hypothalamic-pituitary-adrenocortical system (HHAS) — in the hypothalamus, the adenohypophysis and the adrenal glands and also in the blood plasma of animals was caused by single administration of ACE inhibitor — perindopril — into intact rats. Increased level of the transcription factor c-fos was revealed in the adrenal glands of rats after perindopril administration. The possible participation of transcription factor c-fos in steroidogenic effects of angiotensin II and ACE is discussed by us.

Conclusions. It was shown that a single administration of ACE inhibitor perindopril into intact rats in a dose of 5 mg/kg, that is accompanied by a decrease of ACE activity in regulation centers of HHAS (the hypothalamus, the adenohypophysis and the adrenal glands of animals) and circulating blood enzyme leads to increased transcription factor c-fos in the adrenal glands of animals.

Keywords: transcription factor c-fos, angiotensin-converting enzyme (ACE), ACE inhibitors, structures of the hypothalamic-pituitary-adrenocortical system.